

ՇՏԵՄԵՐԸ

ՊԻՏԸՆԻ ԳԻՏԵԼԵԸՑ

ՀԵՏՈՐ 7:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1. 1854:

ԹԻԻ 82:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՆԻՒԹՈՑ

Սևասթոփոլ . Երեւ . 145 : Սիօնի պարիսպին շինուիլը . Եր . 147 : Վրիստոնէութեան ազդեցութիւնը . Եր . 149 : Ղազարիտ և սուտ լոյս . Եր . 150 : Երկինք երթալու կարճ ճամբայ մը . Եր . 151 : "Վարդաբարտի տանգանքները շատ պիտի ըլլան" . Եր . 151 : Փրկութեան ճամբան . Եր . 152 : Հրէից ազգին վիճակը և ազդեցութիւնը . Եր . 153 : Սրբիկաներու կատակ մը . Եր . 154 : Բաղմածախ գործ մը . Եր . 155 : Դաստիարակութիւն և երկայնակեցութիւն . Եր . 155 : Տնական դաստիարակութեան կանոններ . Եր . 156 : Տղայոց համար . Սիւր երջանիկ . Եր . 156 : Օրուարձաւի դէպք մը . Եր . 157 : Սահը ամենամեծ հաւասարողն է . Եր . 158 : Վարույ կանոններ . Եր . 158 : Հարստութիւն ստանալու կերպ մը . Եր . 158 : Պալենան սպանող . Եր . 159 : Յանկ գրոց . Եր . 160 :

ՍԵՒԱՍԹՈՓՈԼ

Աստուծոյն պատերազմական նաւուց կայան շինուիլը՝ Ռուսիոյ կայսեր արեւելքի նկատմամբ ունեցած բռնական յարձակմանը զիտաւորութիւններէն ծագած է . և Խրիմի հարաւային կողմի բոլոր զինուորական գործողութիւններուն հիմն է, ու նաեւ իր արեւելեան երկիրներուն ալ բանալին : Ռուսիոյ մեծնալուն համար երկար ժամանակէ ՚ի վեր հոգ տարուած հսարքին նկատմամբ աստուծոյն ունեցած կարեւորութիւնը՝ կատարինէ Իին սրատես աչքին զարկաւ 1780ին, որ մինչև ան ատենը՝ հիմնական քաղաքն ու ամրութիւնը Թաթարի խեղճուկ գեղ մըն էր, Եւթիէր անունով : Նաւահան գիտին՝ պատուական նաւ կենալու տեղ, և նաւարան ըլլալու մասին ունեցած բնական յարմարութիւնը շատ մեծ է . և ինչ որ ալ արուեստն ու հանճարը կրնար աս յարմարութիւններուն վրայ աւելցնել, երեւութին նայելով ամէն ալ եղած է . անանկ որ Սևասթոփոլի հիմնադիրներուն կարծեացը նայելով՝ հիմա աշխարհիս մէջ գտնուած որ և իցէ ամրութիւններուն հազիւ թէ երկրորդն է ասիկա : Ուրիշ բանիւրուն անձինք՝ թէպէտ և սնապարծ Ռուս

սիայի կարծիքէն բոլորովին տարբեր կը դատեն : Դիւաւոր տունները՝ և հասարակաց շէնքերը՝ ինչպէս նաև ամրութիւններն ալ՝ կ'երեւայ թէ կրային քարէ շինուած են . աս պատճառաւ կը հաւատացուի որ շուտով կը քայքային և կը կործանին ասոնք՝ պատերազմական մեծամեծ նաւերուն ծանր թնթանոթները վարպետութեամբ գործածուելով անոնց վրայ կրակ ընելու ատեննին :

Եւ կողմերը քննող Եւգլիացիի մը գրութեանը թէ որ նայինք, յիշաւի մեր վախերը շատ կրնան պակսիլ աս զարհուրելի երեցած տեղին անթափանձելի զօրութեանը վրայով : Շողենաւի մէջէն ծովուն վրայէն նայուած ժամանակը՝ կ'ըսէ, մէկ կէտէն 1200 թնթանոթի վրայ կը նայի : Բայց ետքը ինք տեղեկացաւ որ՝ կ'ըսէ, բարեբաղդաբար աս թնթանոթները չեն կրնար կրակ ընել թշնամոյն նաւատորմիդին դէմ՝ առանց իրենց հաստատուած խախուտ պատնէշներին քայքայելու և փլցնելու : Եւ բերդերէն չորսը իրեքական կարգ պատնէշ ունին : Նաև աս ամրութիւններուն շէնքին անհամեմատութեանը նկատմամբ կ'ըսուի ալ թէ՝ թնթանոթներուն ղետեղուած միջոցը

այնչափ նեղուայք է, և հով չքանիր որ թնթանօթածիկ զօրքը կրակ ըրած ժամա նակնին, հարկաւ մուխէն կը խղզուին : «Մէկ ստոյգ իրողութիւն մը կայ», կ'ըսէ նոյն անձը՝ «որ բնաւ տարակոյս չվերցրնէր թէ՛ Սեասթովիոյ մուտքը ծովին կողմէն որչափ ալ որ ամուր ըլլայ, քաղաքին հա ռաւային կողմէն քանի մը մղոն հեռուն զօրք հանուիլը՝ ի՛նչ կ'ըլլայ թո՛ղ ըլլայ բնաւ բան մը չկրնար արգելել, որովհետեւ աս տեղի ծովեզերքը՝ մինչև Քերսօնի հրդեհանդանը դուրս ներս մտած ելած վեց հատ յարմար խորշեր կան . և քաղաքին մեծ ճամբայէն դարձար յարձակելով՝ կրնան քաղաքը պաշարել և նաւատորմի զը այրել, թէ որ զօրաւոր բանակ մը ըլլայ ու իրեն ղէմն ելող ամէն զինուորա կան ուժին յաղթելու կարող ըլլայ պա տերազմին դաշտին մէջ» : Յիրաւի տը խուր անդրադարձութիւն մը է խորհիլը, թէ աս յոգուածին տողերը հասարակաց աչքին առջևը չգրուած՝ կարելի է թէ մէկզմէկու զարնուելով արինահէղ պա տերազմ մը ըլլայ ան տեղը՝ որ բոլորովին կը լուծէ աս դժուարակնճիւն խնդիրը : Թէ որ Սեասթովիոյ աս և ասոր հետ միա բանեալ ծովային մեծ տերութեանց ձեռքն իյնայ, կամ թէ որ պատերազմական զէն քերն ու զօրաց համբարները այրուի, Վսիայի մէջ եղած Ռուսիոյ զօրքերուն նո ղէն պէտք եղած օգնութիւնը մատակարար ւելու միջոցն ալ հատնելով, հաւանական է որ բոլորովին ալ ուժը կտրի . և Ռու սիոյ վաճառականութեան նաւերն ալ Սե ծովէն վերնան :

Սեասթովիոյի զգեքքը պաշտպանող ամ րութիւններէն անցնելէն ետեւ, հետաքրքը րութեան երկրորդ կարեւոր բանը՝ նաւա հանգիստին մէջ ծածանող մեծամեծ պատե րազմական նաւերն են : Ռուսիոյ վերաբերեալ որ և իցէ բանին զօրաւոր և ահարկու ըլլալուն չափազանցօրէն մեծցընելու փա փաքը՝ նոյնպէս ասոնց վրայ ալ կը տես նուի : Կայսրը աս մօտ տարիներս շատ մը զօրաւոր երեւոյթ ունեցող նաւեր շինել տուաւ, և ամէն հանդերձանքներով դար զարեց, և արդի նաւային ճարտարապե տութեան համեմատ պատրաստեց ըսելը

անվիճելի բան մըն է : Բայց անոնց վրա յով աւելի ներքին տեղեկութիւն մը առ նելով, անանկ տկարութեան տարերքներ երևան կ'ելլեն՝ որուն բնաւ մէկը չյու սար : Պալթիկի Նաւատորմիղն վրայ խօ սելով, որ շատ անգամ ահարկու բան մը երեւակայուած է Վնդզիացիները վախցընե լու համար որ իրենց նաւատորմիղը աւել ցընեն՝ յայտնապէս տեսնուեցաւ մօտերս, ու Լաւրոպայի շատ Օրադիրներուն մէջ տա րածուեցաւ, և կ'երեւայ թէ հաւատարիմ տեղէ առնուած լուր էր որ՝ անոնց զինեալ զօրութեանը կարողութիւնը հասկնալու համար փորձ մը ընելով աս վերջին ժա մանակներս, ծովապետը յայտնապէս ի մացուց որ նաւերուն կէսը գործի չգար : Վերոգրեալ ճանապարհորդը կ'ըսէ թէ՛ դարմանքս չէի կրնար բռնել Սեասթո փովը պտրտած ժամանակս, ան բազմաթիւ նաւերուն յատակները տեսնելով՝ որ քա ղաքին մէջտեղէն կտրող նաւահանգիստին մէջը խարսխած են, և շտեմարանի կամ բանտի տեղ կը գործածուին . և աս վի ճակին հասած են չէ թէ Ովկիանոսին ա լիքներուն բռնութենէն, կամ պատե րազմի մէջ կրած ֆուսներէն, այլ միայն ուժը տասը տարի նաւահանգիստին մէջ հանդարտ կենալով : Վսթան ժամանակ անցնելէն ետեւ, իրենց փայտերը՝ որ ե ղեին կամ թեղօշ է, և բնաւ պատշաճ կերպով չորցած չէ, բոլորովին կը փտտի : Վսիկա՝ որ գլխաւորապէս փայտին ներքին փտութենէն յառաջ կու գայ, նաեւ շատ ալ կ'աւելնայ տեսակ մը ծովային որդին ապականելէն՝ որ Խրիմի ծովեզերքը և Սեասթովիոյի նաւահանգիստին մէջ շատ կը գտնուի : Կ'ըսուի թէ աս որդերուն ե րեսէն Ռուսիոյ կառավարութիւնը միլիո նաւոր զուրուշ ֆուս կը կրէ տարին, և մէկ մեծ արգելք մըն է Սե ծովուն մէջ հօր նաւատորմիղ մը հաստատ պահե լուն : Լրկու տարի չքէր, թէ որ պղնձ պատած չըլլայ նաւուն յատակը՝ աս որ դերը ծակ ծակ կ'ընեն նաւուն տակի բո լոր դուրսի տախտակները : Ուտի հար կաւոր սեպուած է որ աս ֆուսին ղէմն առնելու համար՝ երկու տարին հէղ մը նաւերը մէկ կողմի վրայ պառկեցընելով

յատակնուն դուրսի դին այրեն ձիւթով և գիհիի փայտով :

Եթէ ըսուի որ Ռուսիան անանկ երկիր մըն է՝ որ իր անտառները պատուական և առատ նիւթ կրնան պատրաստել նաւ շինելու համար , ու ի՛նչպէս չկրնար իրեն նաւարաններէն աւելի աղէկ բան մը աւտադրել , յիրաւի ասիկա մեզ ալ զարմացման կը շարժէ . բայց բոլորովին մեր զարմանքները կը փարատին , նոյն ճանապարհորդին նկարագրած տխուր պատմութեանը վրայ աչք դարձնելով՝ որ կը ցուցնէ ամէն կալուքի և աստիճանի պաշտօնատարներուն վրայ տարածուած ընդհանուր ապականութիւնն ու վարձկանութիւնը : Ըս բանին համար ծախք եղած ահագին ստակովը՝ որ և իցէ տերութեան նաւատորմիդէն գերազանցելու էր , և անանկ ըլլալն ալ հաւանական էր՝ թէ որ բոլորահաստ սակարկութեամբ (կէօթի-թի) գործ շինել տալու զրութիւնը , և յափշտակութիւնը չըլլար՝ որ աս բանին յատկացեալ ստակին մեծ մասը , քիչ ամսական վճարուած գործակալներուն քսակը կը մոնէ : Շատ անգամ կը պատահի որ՝ երբ խել մը կաղնիի չոր փայտ հարկաւոր կ'ըլլայ նաւային բաներու համար , մինչև ութ սակարկուներ և անոնց ձեռքովը ուրիշ ստորին աստիճանի սակարկուներ վրանին կ'առնեն մէկ գործը՝ որոնց ամէն մէկը իրեն յատկացեալ կաշառը կամ շահը կ'առնէ , և փայտն ալ՝ որ չոր կաղնի պիտի ըլլար , կը նայիս որ թաց թեղօշ կամ եղէին է՝ որոնցմով կարելի է թէ 120 թնթանթով նաւ մը կը շինուի , որ հինգ տարուան մէջ բոլորովին անգործածելի կ'ըլլայ : Բսածնիս բացատրելու համար , նոյն ճանապարհորդին ականատեսս վկայութեամբ գրածը ղենէք՝ որ կ'ըսէ թէ նաւի աւազաններուն և նաւահանգիստին մէջի այնքան կարգ կարգ շարուած աչք խափող նաւերէն , Ուկրաինոսը անցնելու յարմար վիճակի մէջ տեղաւոր միայն երկու նաւ կար :

Նոյն ճանապարհորդին պատմութեանը նայելով՝ ծովային նաւաստիներն ալ բոլոր Ռուսիական գործերուն և կարգադրութիւններուն ընդհանուր յատկութենէն դուրս չեն , որովհետեւ չկայ անանկ բան մը

կայսրին իշխանութեանը մէջ՝ որ կարծուածին կամ երեւածին պէս է :

Ըս ճանապարհորդին Սևասթոփոլի վերայ տուած տեղեկութիւններէն՝ չկարծուի որ օտարական մը կրնայ համարձակ ասանկ զգուշութեամբ պաշտպանուած սահմանը մտնալ : Ըս թոյլտուութիւնը միայն կառավարիչը կրնայ տալ , և մէկ անգամ չընորհուած հրամանը՝ քսանուչորս ժամն անգամ մը նորոգուելու է : Ըս մեր ճամբորդը՝ թէպէտ և ասանկ կանոնաւոր արարողութեան յանձնառու չեղաւ , բայց աս գաղտնեաց տեղը մտնելու հաստատ որոշեց , և վերջապէս հարքով մը իր մետքը դրածը կատարեց , և շատ մանրամասն տեղեկութիւններ ստացաւ՝ որ մեր յօդուածին համառօտութիւնը չներելով զանց կ'ընենք :

ՍԻՕՆԻ ՊԵՐԻՍՊԵՆ ՇԻՆՈՒԼԸ

Նէեմիայի և Հրէից ձեռք զարկած գործը՝ մեծ գործ մըն էր : Բաղաբք մեծ էր , պարիսպն ալ մեծ և բարձր , և շինողները քիչուր : Բայց ասկէ աւելի մեծ գործ մըն է Քրիստոսի Նկեղեցիին յանձնառած գործը : Ընոնցը քարէ ու փայտէ շինուած քաղաքի մը շինելն էր՝ որ իրենց ուզածին պէս կրնային կտրել , ձևի բերել , և յարմար կերպով տեղն ՚ի տեղը դնել : Բայց հոգեւոր Նրոսաղէմը՝ որն որ մենք յանձնառու եղած ենք շինելու , «Լեւորանի քարերէ» կը բաղկանայ . որոնք բնաւ մէկը չկրնար տեղն ՚ի տեղը տեղաւորել՝ բայց միայն Մեծ Դարտարապետը : Մենք աս գործին մէջ միայն ստորին պաշտօն մը կրնանք ունենալ , իր ձեռքին մէջ գործիքի մը պէս ըլլալով . և պարիսպին շինութեանը համար զրուելիք քարերը՝ բանական ազատ էակներ են , որոնք առանց իրենց համոզմանը չեն կրնար հոն դրուիլ : Մեր գործը նաև՝ մշտնջենաւորապէս պիտի մնայ . բայց անոնցը քանի մը հարիւր տարուան մէջ պիտի կործանէր :

Իրաւ է որ մեր գործնալ զօրաւոր գործ մըն է : Երբ որ Մովսէս վկայութեան խորանը շինեց , իր շինելու ամէն մէկ բանին ճիշդ գաղափարը Մատուցմէ ընդու-

նեց : Բանակ ալ Դաւիթ՝ տաճարը շինուելու համար ինչ տեղեկութիւններ որ հարկաւոր էր, ամէն ալ ընդունեց . հաւանական է որ Երուսաղեմի պարիսպն ալ աստուածային առաջնորդութեամբ գլուխ ելաւ, և Նէեմիան ալ հին պարիսպը իբրեւ օրինակ առջնն ունէր : Մենք ալ մեր ընելու գործին օրինակը ունինք : Մեր առջեւ ամենաճիշդ կերպով նկարուած է Բստուծոյ Խօսքին մէջ : Նէեմիայի գործը զժուար գործ մըն ալ էր ան կողմանէ որ՝ պարիսպին հիմը և շինուածքին քարերը հին քաղաքին աւերակներուն տակը ծածկուած էին . շինողներն ալ քիչ, և նպաստնին ալ տկար :

Շինուելու գործին նայելով՝ իրաւ որ համրանքով սակաւաթիւ ենք, և օգնութեան միջոցնիս ալ տկար . և մեր գործելու շէնքին նիւթը՝ Լինկման աւերակներուն տակը թաղուած են : Լնոնցմէ շատերը տակաւին ժողովուելու է, և շատ ալ գործ կայ փորելու և աւերակներուն տակը հանելու համար : Նաև մենք ալ մեր անկատարութիւններուն պատճառովը՝ շատ կողմանէ անօգուտ տեղը կ'աշխատինք : Օրինակը ճիշդ և շիտակ է . բայց մեր տեսութիւնը տկար է, ու մենք սխալումնք, ու ենթակայ ենք : Մեր գործիքները՝ Մեծ Ղարտարապետը պատրաստած է . բայց մենք անոնք գործածելու բաւական խելք չունինք, և գործը աւրելու ենթակայ ենք :

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ պարիսպը պիտի շինուի ու բարձրանայ, թէ որ Նէեմիայի ժամանակին պէս « ժողովուրդը գործելու սիրտ ունենան » : Լն ատենը՝ Նէեմիայի ժամանակին Հրէաներուն պէս, « ամէն մարդ իր տանը զիմացը պիտի նորոգէ » : Երբ որ մէկը իր մօտը և ամէն ատեն աչքին առջեւ եղած գործը զանց կ'ընէ, կը ցուցնէ թէ գործելու միտք չունի : Ծոյլ և վատ մարդ մը կը սեպենք ան անձը՝ որուն տունը և բակը միշտ անխնամ ու աղտոտ ձգուած ըլլալով, անհոգութեան նշաններ կը տեսնուի : Մարդկային ընկերական վիճակը շինուելու համար ըլլուելու բաներ կան, որոնք ամէն մէկուն տանը դրանը քովիկն

են . ուստի աս բաները զանց ընելը՝ կը ցուցնէ թէ ամենեւին միտք չունի աս տեսակ բան մը գործելու : Լուշի շինուելու գործը՝ իր սրտին մէջ է — Սիօնի Թագաւորին աթոռ մը հաստատել, անոր երկրը պագութեանը սեղան մը, և թշնամիներուն դէմ պաշտպանութեան պարիսպ մը : Լնկէ ետեւ շինուելու գործը՝ իր ընտանեաց մէջ է — իր զաւկները Յիսուս Քրիստոսի կրօնքին մէջ կրթել, և անոնց մատղաշ հասակին մէջ՝ զանոնք Սիօնի պարիսպին պատրաստել « կենդանի քարեր » ըլլալու . և հոն նաև՝ իր տանը մէջ Տէրոջը սեղան մը շինուելու է, և անոր երկրպագութիւնը հաստատելու է : Եւ թէ որ անմիջապէս իր մօտերը կրօնքի կողմանէ անհոգ եղողներ կան, « գործելու սիրտ ունեցողը » կ'ստիպուի քաղաքավարութեան և պատշաճից ներածին չափ՝ ձեռքէն եկածը ընելու, անոնց հոգեւոր օգտին համար : Սիօնի պարիսպին վրայ աշխատիլ սիրողը՝ բուն իր տանը քովերը փլած տեղեր տեսնել չպիտի ուզէ, առանց ջանք մը ընելու որ զանոնք նորէն կանգնէ : Եւ թէ որ « ամէն մարդ իր տանը առջեւ շինելու » ըլլայ, պարիսպին մեծ մասը շուտով պիտի շինուի :

Երբ որ մարդիկ « սիրտ ունին գործելու », նաև յօժարամիտ պիտի ըլլան աւրուած տեղերը շինելու : Հրէաներէն շատերը՝ իրենց տանը առջեւի պարիսպին պատը նորոգեցին, և կամ շինեցին : Բայց քաղաքին սահմանը մեծ էր, և բնակիչները քիչոր էին . անանկ որ՝ տուն չեղած տեղերուն պարիսպին պատերուն մեծ մասը աւերակ մնացած էին . բայց ժողովուրդը անանկ գործելու սիրտ ունէր որ՝ աս փլած մնացած տեղերը մաս մաս բաժնեցին մէջերնին, և խումբ խումբ կազմուելով՝ բոլոր պարիսպը ծայրէ ի ծայր շինեցին : Հիմա ասիկա շատ աղէկ օրինակ մըն է, թէ հոգեւոր Երուսաղեմի պարիսպը ի՞նչպէս շինուելու է : Լն Քրիստոնեան՝ որ « սիրտ ունի գործելու », միշտ պատրաստ է գործելու կարօտութիւն եղած տեղը մէկէն գործի ձեռք զարնելու . և թէ որ հարկ ըլլայ, ան խումբերուն հետ միանալով՝ որոնք Երուսաղեմի

պարիսպին շինութեանը կ'երթան իրենց տունէն հեռու տեղեր : Միշտ ընելու գործ կայ՝ կրօնական ազդեցութիւն բանեցընելու կողմանէ , անոնց համար որ իրենց յատկացեալ մասնաւոր տեղ չունին կրօնական աշխարհին մէջ , և որոնք մասնաւոր հօտի մը չեն վերաբերիր , կամ անոնք որ մոլորելով՝ վայրենի գազաններուն որջը ինկան . և աս տեսակ գործը կարելի է թէ ասկէ բաւական ժամանակ ետքն ալ մեր աշխատութեանը կարօտ ըլլայ : Նաև դուրսն ալ մեծ գործ կայ ընելու . որուն մէջ մենք ամենքս ալ միջական կամ անմիջական բաժին մը ունենալու ենք : Ձրի շնորհաց աւետիսը հեռաւոր երկիրներ տանողներուն դրամական նպաստ ընելն ալ՝ Սիօնի պարիսպին վրայ ճշմարտապէս գործել է , բուն իսկ անձամբ ան գործը ընելու զացածի պէս : Սողոմոն՝ տաճարը շինած ժամանակը , ամէն մէկ ամուսնի համար զատ խումբ մը մարդիկ ունէր՝ որոնց գործը գործաւորներուն պաշարը հոգալն էր . և ասոնք ալ կացինով և մուրձով տաճարին շինութեանը աշխատողներուն ճիշդ նման գործած եղան :

«Գործելու սիրտ ունեցող» ժողովուրդը , միշտ պատրաստ է գործելու : Կրօնքին տարածմանը համար անմիջապէս գործի մէջ գտնուիլն ու ան նպատակաւ հաստատուած ընկերութիւններուն դրամական նպաստով օգնութիւն ընելը՝ միօրինակ ընդունելի են : Ճշմարիտ բարեպաշտութիւնը ընդարձակելի է , և չկրնար սխմուած տեղ մը մնալ : Թէ որ եղած տեղը մնալու ըլլայ , շուտով կը շեշանի և կ'ապառի : Իսկ ան ժողովուրդները՝ որոնք գործելու միտք ունին , Երուսաղէմի պարիսպը շինելուն գործը ուր որ ըլլայ՝ ամէն տեղ միօրինակ յարգի է իրենց . և ուր որ կրնան երթալ կամ օգնութեան ձեռք մը երկնցընել , ուրախութեամբ կ'ընեն անիկա : «Ալլէնք» ուրեմն , չեն շինենք , և մեր ձեռքերը ուժովընենք աս բարի գործիս համար» : (Նէէ . ք . 18 :

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ԱԶԵՅՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւսիսային Ետլանտեան Ովկիանոսին մէջ կողք մը կայ՝ որ աշխարհիս վրայ գտնուած մեծ կղզիներէն ամենամեծը չէ : Ես կողին մէջ՝ երկու հազար տարի առաջ վայրենի մարդիկ կը բնակէին , որոնց մարմինը մերկ և ներկուած էր զանազան նկարներով , և կամ կենդանիներու մորթով ծածկուած էր : Ես մարդիկը կուպաշտ էին , և հիմակուան ամենէն վայրենի ազգերուն չափ վայրենի և անագորոյն էին , և իրենց պաշտամունքը՝ արիւնալից և զարհուրելի էր : Ես տեղ արուեստ չկար , ոչ ալ ուսմունք՝ վաճառականութիւն կամ յառաջադիմութիւն : Քսան դար անցնելէն ետեւ հիմա նայէ մէյմը ան կղզիին վրայ . պիտի տեսնես որ ժողովուրդը միշտ չափազանց շատնալու վրայ է , և Եւրոպայի ամենէն երջանիկ մասն է : Թէ որ Եւրոպայի մէջ գրականութեան նրբութիւն կայ , թէ որ օգտակար արուեստից զարմանալի հնարքները կան , թէ որ բանաստեղծութիւն և պերճախօսութիւն կան , թէ որ դիտութեան դիմադրաւ թուիչքը կան , թէ որ աշխարհի վարչութիւն և տուրեւառիկ վաճառաշահութիւն կան , աս տեղ իրենց բարձր աստիճանաւ կը գլուխուին : Եսիկա քաղաքակրթութեան և ազատութեան հետզհետէ աւելնալու երկիր մըն է : Ես երկիրը Ենզղիա կ'ըսուի :

Հիմա կանկ առ մէյմը՝ ու հարցո՛ւր դուն քեզի . Ես ամայի երկիրները ի՞նչպէս մարդաբնակ եղան , և բազմամարդութեան հոսանքը քչեց տարաւ զանոնք մինչև անգամ Հիւսիսային մշտաձմեռ հիւրատեաց ծովեղերքները : Ի՞նչ էր որ կանգնեց քաղաքները , և հազարաւոր ձեռակերտներու գործարաններուն անիւները դարձուց , և հողին անանկ երկրագործական մշակութիւն մը տուաւ՝ որ մարդկային ազգին մէջ եղածներուն ամէնը գերազանցեց : Քրիստոսի սէրը : Ի՞նչ էր որ հաստատեց ու տարածեց դպրոցները ամէն քաղաք և ամէն գեղ , և հաստատեց համալսարաններ , որոնք մարդկային ու

սուսնականութեանը պարծանքն են : Վրլիստոսի սէրը : Ի՞նչ էր որ փոխեց կեղտ կոչուած աղբին իշխաններուն անկարգ կառավարութիւնը , և պատերազմաւոր ցեղերուն հակառակութիւնները , և անոնց տեղը՝ խոհական կառավարութիւն և համաձայնութիւն հաստատեց : Վրլիստոսի սէրը : Ի՞նչ էր որ խրկեց դաղթականներ՝ որ երթան մեծ ու երջանիկ և ազատ աղբ մը ըլլան նոր գտնուած կիսագունտին վրայ : Վրլիստոսի սէրը : Այո՛ , եղբայրներ , այս աստուածային օրհնութիւնը շատ թաղաւորութեանց վրայ առատօրէն գեղաւ՝ լնկերութիւններու և Վարդիշներու միջոցով , որմէ բոլոր աշխարհին մէջի Վրլիստոսեայ անձինքն ալ օրինակ և շարժում առին :

ՃԵՄԱՐԻՏ ԵՒ ՍՈՒՏ ԼՈՅՍ

Միայն մարդոց ձեռքով նարուած՝ սուտ և խաբէական բոլոր կրօնները , ստուգիւ առ յատկութիւնը ունեցած են իրենց մէջ որ՝ ան կրօնքներն ընդունողները կը ըրտեան մատենն , ու վերջապէս ալ իրենք կորսուին : Կորանոր մտացածին մոլորութիւններ երևան կ'երևն շարունակ , և հիններն ալ նմանապէս կը ջնջուին կ'երթան : Մոլորութեան վարդապետները երեկ սուտ մը սորվեցընէին ետե , ասօր ալ մէկ ուրիշը կը սորվեցընեն՝ որմէ թերևս աւելի գէշը հետևեալ օրը ախտի սորվեցընեն : Ան մարդը՝ որ իր վստահութիւնը առ աշխարհքին մէջէն ծնած կըրօնքներէն մէկուն վրայ դնել կ'ուզէ , կը տանջուի ու ծաղր կ'ըլլայ անոնց անստուգութիւնովը . որովհետեւ բուն ան կրօնքները ըստ ինքեան հաստատուն բանի մը կարօտ են , և զիրենք ընդունողները առաջնորդելու և զանոնք բռնելու բոլորովին անկարող են :

Խարդախութեամբ դրուած նշանի նաւերուն վրայի լապտերին պէս , որոնք երբեմն ապառաժուած ծովազներուն մօտը կ'ըլլան՝ նաւերը խափելու և ցամաքը ձգելու համար , այս փոփոխական կրօնքներն ալ

շարունակ տեղէ տեղ կը փոխուին : Անոնց պէս՝ միայն ճամբէ հանելու , ու կորստեան տանելու համար դէպ ՚ի իրենց կը քաշեն : Եղերբը սպասող ծովասպատակները՝ վտանգի մէջ եղող նաւուն ետեւէն իյնալուն պէս , ահուդողի և անստուգութեան մէջ կը ձգեն նաւակոծեալները , և ուր ըլլաին ան ատենը կ'իմանան խեղճերը՝ երբ որ դժբաղդ նաւը քարերուն զարնելով հազար կտոր ըլլայ : Բայց ինչպէս տարբեր են այս փոփոխական և խաբէական կրօնքները՝ Վրլիստոսի անփոփոխելի Աւետարանէն , ու իր հաստատուն և բարձր լապտերին տուած լոյսէն՝ որ կէս զիշերուն ծովին վրայ շատ հեռուն անգամ կը տարածի : Կատաղի ալիքները , շատ երկար ժամանակ իր ստորոտին տակ որոտալով կը զարնեն : Երկինքին հովերը կատաղաբար կը կռուին իր գազաթին հետ , անձրևները լուսատու լապտերին կը զարնեն : Բայց անկէս իր եղած փող անշարժ կը կենայ : Չշարժիր , չդողար , ինչու որ «հիմին վրայ հաստատուած է» : Ամէն տարի՝ ալիկոծութեան հանդիպած նաւավարը , անոր աստղի պէս փայլող լոյսին կը նայի՝ Ովկիանոսին մէջ նաւարկութիւն ըրած ատենը : Իր աչքին զարկած առաջին բանը առ է դէպ ՚ի իր հայրենիքը վերադառնալուն , և երեկոյեան ալիքներուն աներևոյթ ըլլալէն ետքն ալ՝ վերջէն տեսածը տակաւին առ նոյն աշտարակին լապտերն է :

Վրլիստոսի անփոփոխելի Աւետարանն ալ ասանկ է : Վանի որ ուրիշ զրութիւններ նորէնոր կ'երևն ու կը փոխուին և ոչ չընչութեան կը դառնան , այս Աւետարանը՝ (իր անփոփոխելի Հեղինակին պէս ,) նոյն է երեկ՝ այսօր՝ և յաւիտեանս : Վանի որ ուրիշ սուտ և վաղանցիկ լոյսերը կը մարին , այս «ճշմարիտ լոյսը» փայլ կը փայլի : Վրլիստոնեան իր Աստուածաշունչին կ'երթայ , ու միշտ կը գտնէ որ ան նոյն է : Վրլիստոսի խաչին կենսատու վարդապետութիւնները՝ որ նախ և առաջ իր սրտին խաղաղութիւն բերին , տակաւին իր վրիթարութիւնն են . Աստուծոյ Օրէնքին կանոնները՝ տակաւին իր ուրախութիւնն են : Անոնք զինքը ա-

ուսմանը հետևելու կողմանէ ունեցած կարողութիւններն բնաւ չկորսնցուցին, և մէկ ալ զինքը մխիթարելու զօրութիւններն :

Ինքը տեսաւ որ կեղծաւորին յոյսը մամուլին ուստայնին պէս կորսուեցաւ . ինքը նաեւ տեսաւ որ անհաւատութեան մոլորութիւններուն վստահացող մարդն ալ խղճմտանքին խայթին տուած նեղութեան տակը ընկճեցաւ . տեսաւ ալ որ մտացածին դրութիւնները մէկ մէկու ետեւէ ինկան . բայց իր վարդապետին Վեհաօրանը տակաւին կայ ու կը մնայ, Վստուծոյ իմաստութիւնը ու Վստուծոյ զօրութիւնը փրկութեան համար : Իր կենացը առջի տարիներուն մէջը եղած բարեկամները՝ իրարու ետեւէ հողին տակը դացին, բայց ան Վմենակարող Բարեկամը՝ որն որ Վստուածաշունչը կը յայտնէ, տակաւին կը մնայ «եղբորէ աւելի հաստատ» : Ես Գիրքին վերայ իր նախնիքները իրենց յոյսը հաստատեցին, և մեռնելու ատեններն իրենց դուռն իր անոր բարձին վրայ դրին : Ես որ վրայէ որ ինքնալ կ'ողգէ հաստատուիլ երբոր իր սիրտն ու մարմինը զինքը ձգեն . և կը վստահի որ անիկա իր յաջորդներուն ալ անգին ժառանգութիւնը պիտի ըլլայ՝ իր ապականացու մարմնոյն հողին մէջ խառնուելէն շատ դարեր ետքն ալ :

ԵՐԿԻՆԻ ԵՐԹԱՆՈՒ ԿԱՐՁ ԶԱՄԱՅ ՄԸ

«Մեր քարոզիչները» կ'ըսէ Հռովմէականաց մէկ Օրագիրը, «սքանչելի եղանակ մը գտան հազարաւորներով կուսակալները դարձնելու» : Ենոնք որ կը հաւատան թէ միայն մէկ ճամբայ մը կայ փրկութեան՝ չպիտի կրնան հասնել թէ ապիկա ինքնոր կ'ըլլայ : Ես քարոզիչները Չիւնաստանի մէջ ձգի բժշկականութիւն կ'ընեն, և հիւանդ տղոց դեղ կու տան : «Երբ որ հիւանդութիւնը մահացուցիւ է, բժիշկը» կ'ըսէ նոյն Օրագիրը, «ընդունի թաթախուած սպունդ (սիւնիլ) մը կ'առնէ, և կը սխմէ՝ դեղի մը պէս ձեւացնելով, հիւանդ տղեկին գլխուն վրայ, և մեռնելու տղիկը ասով կը փրկուի : Այլ տեսնա՞ք, ուրեմն՝ կ'ըսէ նոյն Օրագիրը, «Բնչպէս կրնայ մէկ քահանայ մը 5,000 կուսակալու դարձնել, չէ՞ թէ իր բոլոր կենացը մէջ՝ այլ միանակ մէկ տարի մը մէջ . և ո՞վ ընթերցողք՝ դուք որ լոկ աշխարհական անձինք էք՝ ասիկէ աւելի զարմանալի կերպով կրնաք ընել աս սուրբ գործը : Այլ հարցընէք թէ Բնչպէս : Քահանային վճարելու համար 1000 ֆրանք (5000 զուրուշ) ժողովոյ ընելով՝ որ ձեր հաշուին համար աս գործը ընէ» :

«ԱՄԲԱՐՏԻՆ ՏԱՆՁԱՆԻՔՆԵՐԸ ՀԱՏ ԳԻՏԻ ԸԼԼԱՆ»

«Ետ ատանկ կրնայ ըլլալ», կ'ըսէ մէկը . «բայց ես շատ հեղ տեսեր եմ որ Վստուծոյ թշնամիները՝ երկար ժամանակ բուրբոյլին ուրախութեամբ լեցուն են» : «Թէ որ յիշաւի շատ տանջանքներ ալ ունին՝ զանոնք ծածկելու երբեմն շատ վարպետ են ալ», կ'ըսէ միւսը . «վասն զի անանկներ գիտեմ որ զՎստուած կ'ատեն, ու միանգամայն կ'երեւայ թէ խաղաղ կեանք մը կը վարեն» : «Ետ բոլոր ըսածներնիդ կարելի է ատանկ ըլլայ», կ'ըսէ երրորդ մը, «աս անցաւոր կենաց մէջ, և տակաւին կրնայ ըլլալ որ ահաւոր կերպով մը կատարուի Սաղմոսերգունքին ըսածը՝ յաւիտենական կենաց մէջ» : Հիմա նայինք ու տեսնենք ամբարիշտին մէկ քանի տանջանքները :

Ենոնց խեղճ հանգստութիւն չվայելեր : Ես՝ ամէն չար մարդոց նկատմամբ ճշմարիտ է : Ենոնց խղճմտանքին կանխադիտութիւնը և խայթը, գալու բարութեան նշաններն են :

Վարդապետները՝ մէկ մէկու տանջանաց պատճառ են : Հարիւրաւոր փափաքողներ կան՝ ամէն մէկ պատուոյ աստիճանի համար . հարիւրաւոր նախանձորդներ կան՝ իրենց որ և իցէ գործին մէջ նախապատիւ ըլլալու համար . հարիւրաւոր գողողութեամբ ծաղր ընողներ կան՝ իրենց նման մեղաց ընկեր եղող չարերուն դժբաղդութեանը վրայ : Թէ աս և թէ հանդերձեալ աշխարհին մէջ մեղաւորները շատ անգամ իրար կը չարաչարեն :

Ենկարելի բան է որ աշխարհային գործառնութեանց մէջ եղած յաջողութիւնը՝ որչափ ալ շատ որ ըլլայ, չար մարդոց քուրուքի հաւասար ըլլայ : Ենոնց փառասիրութիւնը՝ ամբարտաւանութիւնը՝ ազահոլութիւնը՝ և վրէժխնդրութիւնը աննկ կրակներ են, որ որչափ աւելի իրենց հաճոյիցը հասնին՝ այնչափ աւելի կ'այրեն կը լափեն : Են կերբերուն թոյլութիւն ընելը՝ անոնց ուժը նորոգել է : Ենոնք սաստիկ կրակ մը կը վառեն բնականաբար ամէն հոգւոյ մէջ, ու միայն Վստուծոյ շնորհքը կրնայ զանիկա մարել :

կրօնէն ճշմարտութիւններն անգամ՝ ուրոնք հաւատացելոց սրտին ուրախութիւնն են, չարերուն տանջանք կը պատճառեն: Արդարոց հաճելի բան մըն է որ աս կեանքը շուտով մը պիտի անցնի, բայց չարերուն ցաւալի է: Խոնարհին ուրախութիւն կու տայ աս բանը գիտնալը թէ Աստուած ամբարտաւաններուն հակառակ է ու վերջապէս անոնք պիտի ցածցընէ, բայց ամբարշտին ցաւ կու տայ ասիկա: Մեռելներուն յարութիւն առնելն ու ընդհանուր դատաստանը՝ որ Քրիստոնէից հիմնական ուրախութիւն մը կու տան, ամբարշտներուն ամէն մտմտութենէն աւելի ցաւալի սեպուածներուն կարգին մէջն են: Տէրը կը թագաւորէ՝ կ'ըսէ արդար, և ծափ զարնելով ուրախութեամբ կը ցնծայ: Տէրը կը թագաւորէ՝ և ուստի ես չեմ կրնար փախչիլ սոսկալի դատապարտութենէ մը, կ'ըսէ չարը:

Աստուծոյ ըրած ուխտերը, խոստումներներն ու իր ստորոգելիքները՝ չարերուն ապահովութիւն մը չեն տար, այլ տանջանք: Թէ որ Աստուած ամենակարող է, կրնայ անոնք կորսնցընել, թէ որ արդար է, անոնց չարութիւնները զանց չընէր. թէ որ մարդասէր է, անոնց դէմ սրտմտութիւն ունի իր շնորհները անարգելուն համար. թէ որ հաւատարիմ է ու ճշմարիտ, իր ըրած խոստումներն համար մատ սպառնալիքներն ալ պիտի կատարուին:

Իրաւ որ շատ տանջանք պիտի ունենան չարերը. անոնք՝ իրենց դէմ են. աւտոնք՝ կեանքը կ'ատեն ու բարին կը մերժեն: Անոնք՝ մէկզմէկու ալ դէմ են: Բոլոր բնութիւնն ալ իրենց դէմ է: Աստուած անոնց դէմ է. ու թէ որ Աստուած անոնց դէմ է, ո՞վ կրնայ անոնց կողմը ըլլալ: Ո՞վ ամբարշտ՝ զոնստուգիւ պիտի մեռնիս. դարձիւր ուրեմն որ ապրիս:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Առաքելոց օրերը՝ երբոր իրենց մեղաւոր ըլլալուն վրայ համոզուած մարդի-

կը կ'աղաղակէին, թէ Խոնք ընենք որ փրկուինք. պատասխանը աս էր. Հաւատա՛, ու պիտի փրկուիս: Մեղաւոր ըլլալուն համոզուածներուն նախ և առաջին ընելիքը աս է. Քրիստոսի՝ ու անոր արիւնովը եղած մեղաց թողութեանը հաւատալ: Անոնց ըսուած չէ՝ որ նախ և առաջ իրենց հոգիներուն վերստին ծնեալ ըլլալուն վրայ ապահով ըլլան, ու ետքը հաւատան. այլ պէտք է որ առաջ հաւատան, որ մեղաց թողութիւնը՝ Քրիստոսի արիւնովը անոնց կը տրուի, և ան բաներէն որ օրէնքով չէին կրնար արդարանալ՝ Իրմով կրնան արդարանալ: Ոչ ալ մէկը հարցընելու է թէ արդեօք հաւատք ունի՞, թէ չէ. բայց միայն իրօք հաւատալ. ու հաւատքը իր գործքերուն մէջ ինքզինքը կը յայտնէ: (Տէ՛ «Գործք» ԺԳ. 38, 39:) Ուստի՝ դիցուք թէ դուն չես գիտեր թէ Աստուծմէ ծնած ես, և անոր վրայով զօրաւոր ու քաջալերական ապացոյց մը չունիս. հիմա ասիկա արդեօք քեզի արգելք մը ըլլալո՞ւ է: Ասիկա քեզ թուլցընելո՞ւ է արդեօք մեղաց թողութեանը հաւատալէն, խոստումները ընդունելէն և Աստուծով եղած մեղաց թողութենէն քեզի համար բաժին մը ստանալէն: Ո՛չ, ամենեւին ոչ. աս բանը քեզ չափէն աւելի պէտք էր քաջալերել՝ աս բանին մէջ քու ունեցած պարտաւորութիւններդ կատարելու: Վասն զի՝ դիցուք թէ դուն իրաւ պապական Դեղաս վեհալիւն Դեղս ես, և խղճմտանքին յանդիմանութեանն ու լուսոյ ազդեցութեանը տակն ես միայն, աս է հոգեւոր կենաց և շնորհաց վեհալիւն փոխուելու ճամբան: Թէ որ հաւատալը ետ ձգես՝ մինչև որ վերստին ծնանիս, կարելի է և հաւանական է որ երկուքէն ալ զրկուիս: Հո՛ս դիր քու հիմդ, և անկէ ետեւ քու շննելու գործդ յառաջ կ'երթայ: Ասիկա քեզի ճամբան կը բանայ, ու Աստուծոյ թաղաւորութեանը մէջ մտնելու դուռ մը կը բանայ: Քրիստոս է դուռը: Պատին վրայէն անցնել մի յուսար: Քրիստոսով մը տիր ներս, եթէ ոչ դուրս պիտի ճրգուիս:

ՀՐԷԻՑ ԱԶԳԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԵՒ

ԱԶԳԻՆ ՑՈՒԹՈՒՆԸ

Նրէից ազգին գոյութիւնը՝ աշխարհիս կենդանի հրաշքն է։ Ընոնց անհաւատութիւնը անգամ՝ Քրիստոնէութեան յաղթանակ կանգնելուն չափ, Սրբազան Պատգամին հաստատածին համաձայն է։ Ընոնք ցրուեալ և ոտքի տակ ինկած են, և սակայն վիճակադրական ամենաճիշդ հաշիւներուն նայելով՝ Եզիպտոսէն ելած ատեն նուն չափ բազմամարդութիւն ունին։ Մեծն՝ Նափոլէոն Պոնապարտի տրուած հաշիւը՝ երեք միլիոնի կ'ըլլէ։ Հայրենիքներէն դուրս ըլլալով՝ աշխարհիս քաղաքացիները եղան. և ուր որ իրենց ազատութիւն ըլլայ՝ վաճառականութեան կ'սկսին, և խնայողութեամբ մեծ շահ կ'ընեն։ Ամէն բնական տեղերէն՝ դիւրաւ իրենց հայրենիքը կ'ըլլայ։ Կրնայ ըլլալ որ աքսորուելու վճիռ ելլէ, բայց տակաւին կը մնան իրենք. կըրնայ ըլլալ որ ոտքի տակ կոխկուտուին, բայց բոլորովին չեն ձգնուիր։ Ասոնք միայն Միացեալ Նահանգաց մէջ՝ Գաղղիայի, Տոլանտայի և Բրուսիայի երկիրները՝ քաղաքացիի կատարեալ իրաւունքը կը վայելն. և ուրիշ տէրութեանց մէջ որչափ որ ասոնց դէմ օրէնքներ հաստատուած ալ ըլլան, տակաւին իրենք յաջողութիւն կը վայելն։ Հին մեծամեծ ազգերը՝ Եզիպտացիք և Վսորեստանցիք, Հռովմայեցիք և Սարակինոսները, և ետքէն ալ Տաճիկներն ու Քրիստոնեայ ազգերը՝ ասոնք ջնջելու փորձեր ըրին, բայց ջանքերնին պարապ ելաւ. պատժական օրէնքները և անգութ տանջանքները՝ ասոնց թիւը աւելցընելու, և իրենց մէջը տիրած աննուաճելի յամառութիւնը աւելի ուժովցընելու ծառայեցին։

Յիբաւի՛ չէ թէ աս ազգը իբրեւ կենդանի յիշատակարան կը մնայ աշխարհիս երեսը միայն, այլ նաեւ իբրեւ մէկ հրաշք մը։ Հրէական խելքը՝ աշխարհիս վրայ զօրաւոր ազդեցութեան մը ստացաւ. Մեծն Նափոլէոնի առջեւ շնորհք գտնելով աս

ազգը, անանկ զօրութիւն մը ստացաւ՝ որ բնաւ չէր կարծուեր։ Սուր, Նէյ, և Նասէօ, (որ աս վերջինը Մանասէ անունէն կը ճատուած է՝ Իսրայէլացի ազգին վրայ եղած ատելութենէն ազատելու համար,) Գաղղիայի մեծ մարաջախտներն էին՝ ան դարուն ամենէն մեծ պատերազմական անձի մը աչացը առջեւ։ Քաղաքական պաշտօններու մէջ, Հրէից ազգը Մեթեոնիք մը ունի՝ Եւստրիա. Տ'իզրայէլի մը՝ Ընդղա, որ քրիստոնէութեան դարձած է. Ռուսիոյ ինքնակալն ալ՝ իրեն հաւատարիմ խորհրդական մը ունէր Հրէից ազգէն ու եկամտից պաշտօնեայ մը. և Սպանիան ալ տէրութեան առաջին պաշտօնեայ մը։ Միացեալ Նահանգաց մէջն ալ Հրէայք սկսեցին տէրութեան ժողովքներուն մէջ երևնալ. երեսփոխանաց ժողովին մէջ անգամ մը կար, և օրէնսդրական ժողովքին մէջ ատենակալ մը։ Գաղղիայի ամենէն հռչակաւոր օրէնագէտներէն մէկն է Պ. Գուէմիօն, որ Լուի Ֆիլիպի Թագաւորին ամբողջ հրաժարելու ատենը՝ արդարութեան պաշտօնեայ էր։

Ստակի կողմանէ Հրէից ձեռքը եղած զօրութիւնը անանկ մեծ է որ՝ անոնց մէկ կախում ունի ան Թագաւորութիւններուն և կայսրութիւններուն բաղդը, որոնք ստակի կողմանէ նեղութիւն ունենալով՝ Հրէի մը օգնութեանը կը դիմեն։ Հինգ վեց Հրէայ սեղանաւորներ՝ իրենց սենեանը գրասեղանին առջեւ նստելով՝ հաստատաբար Ո՛չ մը ըսելէն աւելի կախում ունի բոլոր Եւրոպայի խաղաղութիւնը, քան թէ բոլոր տէրութեանց ըրած խաղաղութեան դաշնադրութիւնները։ Հռչակաւոր Ռօթշիլտ սեղանաւորները՝ Պարլիմէնթի և Սըր Դոն Մօնթէֆիէս, ամենքն ալ Հրէից ազգէն են. և իրենց սեղանաւորութիւնը բոլոր Եւրոպայի և Վսիայի վրայ տարածուած է, և իրենց ունեցած զօրութիւնը՝ Թագաւորական զօրութիւններէ աւելի է։

Գանք հիմա ուսումնական մասին, և քննենք ամենէն անուանի դրագէտներն ու գիտնականները. հոս ալ Հրէաները յա-

ուաջադէմ և երևելի հանդիսացած կը գտնենք, ինչպէս որ գործառնական կենաց մէջ տեսանք : Եստեղաբաշխութեան մէջ ամենէն հռչակաւորները Հրէից ազգէն եղան . Ենգղիայի մէջ Հերշելը և Գաղղիայի մէջ Երակո՝ որ Լուի Ֆիլիպին թագաւորութեան ժամանակը արքունի աստեղաբաշխն էր, և որն որ աշխարհս իր համբաւովը լեցուց : Գերմաներէն լեզուով հըրատարակուած բազմաթիւ գրեանց շատը՝ Քրիստոնեայ եղած Հրէաներու գործերն են, որոնց ուսումնական ճառերը՝ Սուրբ Գրոց քննութիւնները՝ վարդապետական Եստուածաբանութիւնները՝ և ընդհանուր Սրբազան գրականութեան վրայ շինած գիրքերն են՝ Եւրոպայի և Ամերիգայի գրեթէ ամէն Եստուածաբանական ուսումնարաններուն գրքատանցը մէջ, և Եստուածաբանութիւն ուսանողներուն ձեռքը կը գտնուին : Սքինոծա հռչակաւոր անհաւատը՝ որ անցեալ դարուն մէջ Եւրոպայի այնքան աւրուելուն պատճառ եղաւ, Հրէայ մըն էր . ասոր կարգէն էին նաեւ քանի մը ուրիշ երևելի Հրէաներ, ալ՝ որոնք աս մեր օրերը Գերմանիայի մէջ նոր կրօնական վերանորոգութեան մը առաջնորդ եղան, և չյաջողելով խափանուեցան :

Ե՛հա՛ ասանկ զարմանալի ազգ մըն էին Հրէաները, և տակաւին անանկ են մինչև ցայսօր : Ենթանալի՛ ազգ : Ենմեկնեւի՛ առեղծուած : Կենդանի, մշտնջենական, և ամենուրեք հրաջը : Եսանկ աննուաճելի՛ ասանկ անջնջելի ազգ մը, հարկաւ մէկ մեծ նպատակի մը համար պահուած է . և թէ որ աստուածային բարկութեան յիշատակարանն ալ ըլլան, տակաւին աշխարհիս փրկութեանը գրաւն են : Ուստի ալ մէն ջանք՝ ի գործ դնելու է անոնց դարձին համար, և «մէջ տեղի բաժնող պատը» փլցնելու է : խիստ և հալածիչ օրէնքները խափանուելու են . նախապաշարուն ու կասկածը՝ խտրութիւնն ու անվստահութիւնը՝ Քրիստոնէից կողմանէ վերնալու են . և անոնց տեղը մէջերնին ազատօրէն հաղորդակցութիւն՝ հաւատարմութիւն և յոյս հաստատուելու է . որովհետեւ ինչպէս

որ հաստատ և ստոյգ է թէ «ամէն Հեթանոսներուն լրութիւնը պիտի մտնէ», անանկ ալ «բոլոր Իսրայէլը պիտի փրկուի» : (Հովհ. Ժ. 12—32 :)

ՍՐԻԿԱՆԵՐՈՒ ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Բարեպաշտ ծեր կին մը կար, որ շատ աղքատ էր . բայց աս իր յետին չքաւորութեանը մէջն ալ իր յոյսը և վստահութիւնը Եստուծոյ վրայ հաստատ էր : Եւ նաեւ եղանակին ցուրտ իրիկուն մը ուշ առտն՝ երկու սրիկայ պատանիներ ասոր խեղճուկ տնակին առջևէն կ'անցնէին, իրենց տուններնին կ'երթային : Եստուծոյ մէկուն թիւն տակը քանի մը հաց կար՝ ուրոնք ան դեղի հացածախէն առեր էր : Եղօտ լոյս մը կը պլպլար աս խեղճ կրնկանը պատուհանէն : Թիւն տակ հաց ունեցողը իր ընկերին ըսաւ որ՝ «Եկո՛ւ, բիշ մը սա կնկանը հետ կատակ ընենք» . «շատ աղէկ, կը հաճիմ», ըսաւ միւսը : Ուստի ասոնք տանը մօտենալով՝ պատուհանէն ներս նայեցան ծածկաբար, ու տեսան որ պառաւը վառարանին քով ծնկան վրայ եկած էր . ուր քանի մը կայծ կրակը կը մըխար աճիւնին մէջէն : Ես տեղ աղթքի պարապած էր ինքը : Գուրտէն մտիկ ընելով՝ լսեցին որ Զերմեռանդ աղօթք կ'ընէր, և հաց կը խնկրէր Եստուծոյ : Խեղճը ամենեւին ուտելիք չունէր . ուստի ասոնք իրենց կատակը յաւաջ տանելու մը օք՝ մէկերնին որ հաց ունէր, սողալով ծածուկ մը խրճիթէն վեր տանիքին վըրայ ելաւ, ու ծխնեւոյն ի վար հաց մը և ետեւէն ուրիշ մըն ալ նետեց : Երբ որ հացերը վառարանէն դուրս գլորեցան՝ պառաւին աչքին դաւաւ, և բոլոր սրտովը կանչեց . «Փառք քեզ Եստուծոյ, օրհնեալ է Եստուծոյ աս իր պարգևին համար» : «Բայց Եստուծոյ չխրկեց անոնք»՝ ծխնեւոյն ի վար ձայն մը կու գար : «Եկո՛ւ, Ես խրկեց»՝ կանչեց պառաւը՝ անվախութեամբ մը . «Եստուծոյ խրկեց, Բայց Սահման Բերաւ զանոնք» :

Սահման-Բերան . Եստուծոյ չար միջոցներն ալ կը գործածէ, աղէկ վախճանի մը կատարուելուն համար :

ԲԱՋԱՐԱՆԻ ԴՈՐՈ ՄԸ . Ենգղիայի ծախքը պատերազմի ժամանակ, 1803էն մինչև 1815 եղաւ 1,159,729,256 լիւրայ, որ ըսել է իրեք հարիւր միլիոն քսակ (սեդ) :

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԵՐԿԱՅՆԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Դողովուրդի մը մէջ եղած մտքի լուսաւորութիւնը՝ շատ կերպով ներգործութիւն կ'ընէ մարդկային կենաց յարատեւութեանը համար: Ըս բանը կ'ընէ՝ գովելով բարոյականութիւնն ու առաքինութիւնը՝ որոնց պակսիլը անանկ մահաբեր միջութիւններու մէջ կը ձգէ մարդը, որ շատերը ժամանակէն առաջ գերեզմանը կը խրկեն: 'Նոյն բանը կ'ընէ նաեւ մարդոց իմացընէլով կենաց օրէնքները, որով անոր բազմութիւն թշնամիներուն ձեռքէն կ'ազատի: Ըն նոյն բանը կ'ընէ նաեւ հասարակութեան իմացը ներով ան զանազան դարմանները՝ որոնք փորձառութիւնն ու խելքը երեւան հանեցին, մարդկային ազգին թշնամիներէն ազատուելու համար:

Իայց մէյոյն նայինք թէ վիճակագրական տեղեկութիւնները աս բանը ինչպէս կը հաստատեն: Պեժիխցի երեւելի փիլիսոփայ մը՝ մեծ հանձարով աս նիւթին վրայ քննութիւն ըրաւ, և մէկ քանի օգտակար և հետաքրքրական եղելութիւններ երևան հանեց: Ինքը կը բաղդատէ Մեգդիան՝ Մեքսիքոյի մէկ նահանգին հետ, քաղաքակրթութեան երկու ծայրը բռնելով: Մեգդիայի մէջ 58 հոգիէն մէկը կը մեռնի, և միւսին մէջ 19էն մէկը. և բաղդատմամբ՝ մէկուն մէջի մեռնողներուն թիւը, միւսին երեքպատիկն է: Մեգդիան՝ բարձրագոյն աստիճանի հասած է քաղաքակրթութեան մէջ. և ընդհակառակն՝ Մեքսիքոյի ան նահանգը՝ բնական, բարոյական և քաղաքական ապականութեանը մասին սոսկալի վիճակի մը հասած է:

Քանի որ քաղաքակրթութիւնը զարգանայ, այնքան ալ մեռնողներուն թիւը բաղդատաբար կը քիչնայ: Տանկեօթի՝ երորդ դարուն՝ Վնտրայի մէջ մէկ տարուան մեռնողներուն թիւը 21 հազարի հասաւ: Հարիւր տարիէն ետեւ՝ թէպէտ և բազմամարդութիւնը շատ աւելի շատցաւ, բայց միայն 17 հազար հոգի մեռան:

Մեցեալ դարուն կէսին ատենները՝ 20 ին մէյոյն էր մէկ տարուան մեռնողներուն թիւը. հիմա 40ին մէկ է միայն, որ ըսել է թէ կէսուակէս քիչցած է:

Ըս տեսակ օգտակար արդիւնքներ կ'ստանանք, թէ որ մարդոց զանազան կենաց վիճակին վրայ դիտելու ըլլանք: Մեգդիայի երկրագործական գաւառները՝ ուր որ դաստիարակութիւնը շատ աւելի ընդհանուրին տարածուած է, տասը հազար հոգիէն 3353ը մինչև քառսուն տարեկան կ'ըլլան. և ասոր հակառակ՝ գործարաններ եղած նահանգներուն մէջ, միայն 1919 ան՝ ձինք ան տարիքը կը հասնին:

Գաղղիայի մէջ՝ բարձրաստիճան մարդոց 1600ին, և Փարիզի մէկ թաղին 2000 ստորին աստիճանի գործաւորներուն մէջ բաղդատութիւն ըլլալով, տեսնուեցաւ որ աս վերջինները միւսներէն կրկնապատիկ աւելի կը մեռնին:

Կենաց ապահովութեան համար հաստատուած ընկերութիւններուն ցուցակին նայելով, յայտնի կը տեսնենք որ չգաստիարակուած աղքատներուն մէջ շատ բազմութիւն են մեռնողները՝ կրթուած դասուն հետ բաղդատելով:

ՏՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆԵՐ

Ետեւեալ կանոնները բոլոր մեր բարեկամներուն և ընթերցողներուն կ'առաջարկենք, անոնց պատուականութեանը վրայ վստահ ըլլալով: Ետեւ յերաւի որ կեդէն գրելով տպուելու, և ամէն ընտանեաց մէջ աչքի առջև տեսնուելու տեղ մը դրուելու արժանի են: Երբ որ միտքերնիւ բերենք՝ թէ աս կանոններուն մէջ ցուցուածներուն գործադրութեանը պակսութեանէն յառաջ եկած են այնչափ չարքաները՝ աղէտքները և խեղճութիւնները, սրտերնիւ սատիկ ցաւով կը լեցուի: Ուստի կ'արժէ որ ամէն ծնողը և տղոց վրայ պաշտպանութիւն ունեցող անձինք՝ աղէկ կըլեն, և որոճան ասոնց վրայ:

1. Տղոցը նոր ծնանելու ատենէն սկսե-

լով, ջանք ըրէ որ ստէպ ստէպ կրկնելով վարժեցընես՝ խելոյն և անմիջական կերպով հնազանդութիւն ընելու հարկաւորութեանը :

2. Հաստատամտութիւնը մեղմութեան հետ միացուր : Տղոցը հասկըցուր թէ՛ ինչ որ կ'ըսես, ճիշդ միտքդ ալ ան է :

3. Բնաւ անոնց բան մի խոստանար, թէ որ բոլորովին ապահով չես ան խոստացածդ կատարելու :

4. Երբոր տղու մը այս ինչ բանը ըրէ՝ կ'ըսես, առաջ ցոյց տուր անոր թէ ի՞նչ պէս ընելու է, և նայէ որ ան ըրածը տեսնես :

5. Միշտ պատժէ՛ տղաքը՝ երբոր կամովին անհազանդութիւն ընեն. բայց նայէ՛ որ պատժելու ատենդ բնաւ բարկանալով չընես :

6. 'Եայէ՛ որ բնաւ անանկ գաղափար մը չստանան տղաք՝ թէ երբոր ուղեն կըրնան քեզ նեղացընել, և անձնիշխանութիւնդ կորսնցնել տալ :

7. Թէ որ դիմադարձութիւն ընեն և բարկանան՝ սպասէ՛ մինչև որ հանդարտի կիրքերնին, և անկէ ետև անուշութեամբ հասկցուր անոնց իրենց վարմունքին անպատշաճութիւնը :

8. Ըսիկա միտքդ պահէ որ՝ յանցանք գործած ժամանակնին տղոց տրուած պըզտիկ պատիժը, Մէյ մ'ալ թէ որ ընելու ըլլա՞ մեծ պատիժ կու տամ ըսելով, ըրած սպառնալիքէդ շատ աւելի աղէկ հետևանք կ'ունենայ :

9. Բնաւ տղոց բան մը մի՛ տար, անոնց լալով կամ կանչալուտելով ուղեւնուն համար :

10. Ի՛նչ և իցէ պատճառաւ մի՛ թողոր որ հեղ մը մասնաւոր պարագայի մը մէջ արգելած բանդ՝ ուրիշ անգամ ալ նորէն ընեն :

11. Սորվեցուր անոնց որ աղէկ երեւնալու ամենէն ապահով և դիւրին կերպը՝ իրօք աղէկ ըլլալն է :

12. Վարժութիւն ընել տուր անոնց՝ որ իրենց ինչ և իցէ մանր պատմութիւններն ալ, շիտակ ընեն :

13. Բնաւ թող մի՛ տար որ քսութիւն՝ այսինքն մէկգմէկէ դանդատ ընեն :

14. Սորվեցուր անոնց որ երջանիկ ըլլալու համար որոշուած և ապահով եղանակը՝ անձնուրացութիւնն է, և ո՛չ թէ անձնդիւրութիւնը :

15. Չգուշութիւն ըրէ անոնց ցամաքոտ և իրախալ բնաւորութիւն մը ունենալ նուն դէմ :

Թէ որ ծնողք՝ և տղոց վրայ պաշտպանութիւն ունեցողները՝ աս կանոնները գործադրեն ամէն օր, ո՛րչափ թշուառութիւններ կը պակսին. կործանման վտանգէ մէջ եղողներէն քա՛նի քանինները կ'ազատին. և ո՛րչափ կ'աւելնայ հաղարաւոր ընտանեաց շրջանակին մէջ գտնուողներուն երջանկութիւնը : Հաւաքի բան է՝ որ ծնողական զանցառութիւնները այնքան շատ ցած ըլլալով, հաղարաւորներուն սոսկալի կործանման հետևանքները ամէն օր աչքերնուս առջին կը տեսնենք :

ՏՂԱՅՈՑ ՀԵՄԵՐ

ՄԻՇՏ ԵՐԶԱՆԻԿ

Շատ տարի չենք որ Գաղղիայի մէջ մէկ պատանի մը կար, որ ան տարիքներն էր հասած՝ որ ատեն ալ իր ապրուստը վաստակելու համար գործ մը ընտրելը հարկաւոր էր. և ինքն ալ խիստ շատ փափաք ունէր որ իր ընտրած գործը՝ աս աշխարհիս մէջ իրեն ամենէն աւելի երջանիկ ըլլալուն օգնէ : Փառաւ սէր պատանի մը չէր. մեծ՝ կամ իմաստուն՝ կամ հարուստ ըլլալ չէր ուզեր, բայց միայն երջանիկ ըլլալ : Ըսոր ծնողքը իրեն համար գործ մը դտան, բայց ինքը անոր չհաւնեցաւ : Դեղագործ ըլլալ ուզեց. ու իր աս ուզելուն պատճառն ան էր որ՝ իրենց մօտերը եղող մէկ դրացի դեղագործը, շատ զուարթ ու սիրուն մարդ մըն էր. որուն ուրախ դէմքն ու միօրինակ աղէկ բնաւորութիւնը, մեր ըսած պատանիին մտքին աս դաղափարը տպաւորել տուաւ որ՝ դեղագործի արհեստը երջանկարար ըլլալու է հարկաւ : Պատանին ըրած աս ընտրութիւնը՝ իրեն ծնողացը հաճոյ

չեղաւ . ինչ որ կրցան ըրին՝ որ իրեն միտքը դարձնեն , բայց ունայն տեղը աշխատեցան : Աւստի դեղագործին քովը դրուեցաւ : Թէպէտ և փորձառութիւնը շուտ սորվեցուց իրեն ան բանը՝ որ ինքը իր ծնողքներէն չէր կրնար սորվիլ . այսինքն թէ՛ «Մէկ մարդուն դեղագործ ըլլալէն չհետեւիր իր երջանիկ ըլլալը» : Շուտ հասկըցաւ որ իր վարպետին զուարթութիւնն ու գոհունակութիւնը՝ հարկաւորապէս կապակցութիւն մը չունէր դեղորէից ու անոնց շփշերուն հետը : Ինքը՝ ոչ զուարթ էր , ոչ գոհ , ու ոչ ալ երջանիկ : Եւսանիով՝ ժամանակէ մը ետեւ դեղագործ ըլլալու միտքը փոխեց բոլորովին , ու հաւանութիւն տուաւ իր ծնողացը իրեն համար աղէկ սեպած գործին հետեւելու , ան տեսակ կեանք մը անցընելով՝ որ մարդիկ սովորաբար կ'անցընեն . ոչ անոնցմէ աւելի աղէկ , ու ոչ ալ աւելի երջանիկ : Բայց տակաւին բոլորովին չմոռցաւ իր պատանեկութեան գաղափարը , ու միշտ իրեն ունեցածէն վեր՝ տարբեր մէկ երջանկութեան մը կը փափաքէր :

Օր մը կրօնական գիրք ծախող աղքատ մէկուն մը պատահեցաւ՝ որ զուարթ կերպով կ'երթար , ու ճամբուն վրայ երթալու ատենը կ'երգէր : Կոնակը ծրար մը բեռ ունէր ծախու : «Կրնամ ինծի ծախել» , ըսաւ մեր վերոգրեալ պատանին , «երջանիկ ըլլալու գաղտնիքը» : «Ե, յո՛ւ , անշուտ կրնամ» , ըսաւ մարդը՝ իր ծրարը վար դնելով , «և աժան ալ» . ու նոյն ժամանակը գիրք մը դուրս հանելով իրեն երկընցուց ընելով , «Եսկա պիտի սորվեցնէ քեզի երջանիկ ըլլալուն կերպը» : Ետուածաշունչն էր ան գիրքը : Ես մեր յիշած պատանին՝ իր հարցմունքը Պիղատոսին պէս ըրաւ , որ երբ ինքը մեր Տէրոջը հարցուց թէ «Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը» . ոչ կ'սպասէր , և ոչ ալ կը փափաքէր պատասխան մը առնելու : Ինչ և իցէ՛ գիրքը ծախու առաւ , կարգաց զանիկա : Բիչ մը ժամանակէն ետեւ՝ համբերութեամբ փնտռելու զգաղելով , գտաւ որ ան գիրքը ստուգիւ երջանկութեան գաղտնիքը հաղորդելու կարողութիւն ունէր . ու անկէ ետեւ Տէրոջը բերկրալի ճամբուն մէջ կը գալէր : Ետքը Օսկիցերիի Բրոթէսթանդ եկեղեցւոց մը հովիւ եղաւ , ու մինչև հիմա ալ նոյն պաշտօնը կը կատարէ :

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԴԵՊՔ ՄԸ

Դպրոցի մը մէջ երկու եղբայր կային 11—12 տարեկան հասակով : Ես տղոցը մէկուն շատ անգամ խրատ տրուեղէն ետեւ՝ կամակորութիւն ընելու որոշած ըլլալը , և պիտի գլուխ ընդդիմութիւնը յայտնի եղաւ : Վարժապետը ըսաւ որ այսպիսի վարմունք մը ցոյց տալուն հետեւութիւնը անանկ պատիժ մը պիտի ըլլայ՝ որ դիւրին չպիտի մոռնայ . և տեսնելով որ դեռ նոյն մտքին վրայ յամառեալ է տղան՝ պատժելու պատրաստուեցաւ . բայց նոյն միջոցին , մեծ եղբայրը՝ Պողոսը յառաջ գալով՝ յանձնառու եղաւ որ իր եղբորը տըրուելու պատիժը , ինք պիտի քաշէ : Են աւտեն վարժապետը աս բանը ըսաւ . «Իմ սիրելի Պողոս» դուն ամենէն աղէկ տղոցը մէկն ես . դուն բնաւ պատժուելու բան մը ըրած չես , ու քու սիրտդ ալ դիւրագլխած է . ես չեմ կրնար անիրաւ տեղը քեզ ցաւցընել՝ իմ սիրուն տղեկս » : Ես որ դեմ տղեկն ըսաւ . «Բաւ իմ վրաս դնելու պատիժդ որչափ որ ըլլայ՝ անկէ աւելի պիտի ցաւիմ եղբորս տրուած պատիժը տեսնելով . ինքը պղտիկ տղեկ մըն է՝ ու ինծմէ փոքր է հասակով , և ինծմէ ալ տկար է . կ'աղաչեմ , տէր , բոլոր անոր տալիք պատիժդ ինծի տուր . քեհէ ինչ որ ըլլայ՝ սիրով պիտի քաշեմ : Ո՛հ տէր , իմ յանցաւոր եղբորս տեղը փոխանակէ զիս » : Վարժապետը միւս փոքր եղբորը դառնալով ըսաւ . «Եղէկ , հիմա ի՞նչ պիտի ըսես Յակոբ՝ աս քու Պողոս եղբորդ աղնիւ խնդրեքին» . ան ալ եղբորը երեսն ի վեր նայեցաւ , բայց պատասխան մը չտուաւ : Վարժապետն ալ լուռ կեցաւ : Բայց Պողոս տակաւին բռնադատելով վարժապետը՝ որ զինքը պատժէ ու լմնեայ , կու լար : Վարժապետն ալ ըսաւ . «Գուն բնաւ երբէք լամձ ես Պօղոս՝ թէ անանկ մէկը ըլլայ՝ որ ուրիշին յանցանքին տեղը ինքը ծեծ ու ուրիշին յանցանքին տեղը ինքը ծեծ ու» , տէ՛ ու նախատուի » : «Ե, յո՛ւ տէր» , ըսաւ . «մեր Տէր Յիսուս Բրիտտուր՝ իր կոնակը ծեծողներէն չաճուց , մեզի պէս խեղճ մեղաւորներուն համար և . իր ծեծուելովը

մենք բժշկուեցանք, ու մեր մեղքերը ներ-
ուեցան: Ո՛վ տէր, ներէ՛ Յակոբին յան-
ցանքը՝ ինծի համար. ու թող որ ես
քաջեմ ցաւը. ես կրնամ անկէ աւելի
տանիլ՝: «Բայց քու եղբայրդ իրեն հա-
մար ներում չխնդրեր, դուն ի՞նչու այս-
չափ փափաք ցոյց կու տաս աս բանին հա-
մար՝ իմ սիրական Պօղոս. չէ՞ որ ինքը
պատժուելու արժանի է»: «Իրաւ է տէր՝
որովհետեւ դարոցին օրէնքը կոտորեց, քա-
նի բանի անգամ խրատ առնելէն ետեւ,
դուն ըսիր որ պէտք է պատժել զանկա.
ուստի ես ալ գիտնալով որ դուն բնաւ
ճշմարիտ չեղած բան մը չէիր խօսեր, ու
պէտք ալ է որ դարոցին օրէնքը անխախտ
պահուի, և եղբայրս ալ պինտ գլուխ է
ու չապաշխարէր, ի՞նչ ճար կրնայ ըլլալ
ասոր, տէր, կ'աղաչեմ իս անոր տեղը դեր.
քանզի ես անկէ ուժով եմ»: Ըն աւտեն տղան
իր եղբորը վիզը պլուեցաւ, և անոր պինտ
գլուխով թեամբ կարծրացած երեսը՝ իր
փափուկ սրտէն յառաջ եկած արցունքովը
թրջեց: Ըս անանկ բան մըն էր՝ որ խեղճ
Յակոբին դիմանալու կարողութենէն ալ
վեր էր: Ուստի աչքին արցունքները վա-
ղել սկսաւ, ու իր սիրտը հալեցաւ. նե-
րում խնդրեց, ու իր եղբորը պլուեցաւ:
Վարժապետը երկուքն ալ իր բազկացը
մէջ առնելով՝ զանոնք օրհնելու համար
աղօթք ըրաւ Ընոր՝ որ «ինքը մեր ան րէ-
նութեանը համար խոցուեցաւ», և այլն:

Հատ դիւրին էր սա գեղեցիկ յօգուա-
ծին վրայով խորհրդածութիւններ ընելը,
բայց անիկա գոհարին վրայ բան նկարելու
պիտի նմանի:

ՄԱՅԸ ԱՄԵՆԱՄԵՆ ԷԱԻԱՍԱՐՈՂՆ Է. Երբոր
Մեն Նդեքսանդր իր հօր բանակին գլուխը անցած փառ-
քով պատերազմի կ'երթար, ան տեղէն անցաւ ուր որ
Դիոգինէս փիլիսոփան իր տակառն (ֆըլէ) մէջ սաստիկ
ղաղթած էր խել մը ոսկորներ քննելու, կարգի դնելու և
նորէն զատելով կարգերին փոխելու: Յաղթողը իր զօր-
քը կայնեցընել տուաւ, և այսպէս հաբցուց. «Ի՞նչ կ'ը-
նես դուն հոն՝ Դիոգինէս»: Ընական փիլիսոփան պա-
տասխանեց. «Հոս քու հօրդ Բիլիպպոսին ոսկորները կան,
և կ'աշխատիմ որ զատեմ անորը իր ամենաստորին ծա-
ռային ոսկորներէն. բայց մինչև հիմա հոգիս բերանս
եկաւ, ու չեմ կոնար որովհէտ թէ՛ ո՛րը որունն է՝»:

ՎԱՐՈՒՑ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Բնաւ ժամանակ մի կորսնցներ: Ըստ ըսել չեմ ուզեր թէ՛ օրուան բիչ մը զքօսանքի և հանգստութեան համար անցած ժամանակը կորուստ մըն է. բայց միայն թէ՛ միշտ նայէ որ դործով մը պարապած ըլլալու սովորութիւն ընես:
2. Բնաւ ճշմարտութենէ մի վրիպիր:
3. Բնաւ անանկ մէկու մը համար գէշ բան մը մ'ըսեր, որուն համար աղէկ բան մը կրնաս ըսել. և չէ թէ միայն կարեկցութեամբ խօսելու ես անանկին վրայով, այլ նաև անանկ զգալու ալ ես:
4. Բնաւ մէկուն դէմ մի բարկանար, ու տմարդութեամբ մի վարուիր:
5. Բնաւ ծախք մի ընէր հարկաւոր չեղած բանի մը համար:
6. Ըմէն բան մտածելով ըրէ. և երբ շիտակ ճամբով դործ մը ընելը ամենաաղօթելին երեւայ քեզի, ան մի միայն կարողութեանը վրայ վստահացիր՝ որ քեզի կարող է օգնելու, և բուն քու կարողութեանդ հասածին չափ ալ ջանք ըրէ քու կողմանէդ:

ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ ՄՏԱՆԱԼՈՒ ԿԵՐԳ ՄԸ. Քանի մը տարի առաջ խել մը Սկովտիացի երիտասարդներ մէկըմէկու հետ ընկերանալով երան Միացեալ Նահանգները գացին, և Նիւ Խօրք քաղաքը երան: Հետեւեալ օրը՝ որ Կիրակի էր, մէջերնին ասոնք խորհուրդ ըրին որ ելլեն քաղաքն ու անոր շքը ջակայ տեղուանքը պտըտին տեսնեն: Ըսոնց մէջէն մէկը՝ չմիաբանեցաւ սա խորհուրդին: Ըս երիտասարդին հայրը՝ խրատ տուած էր իրեն հայրենիքէն ելլելու ատենը, որ Կիրակին սուրբ պահէ: Ինքը չէր ուզեր իր հօրը խրատին անհնազանդ գլուխուիլ: Քիչ ժամանակ անցնելէն ետեւ մեծ կալուածքներու տէր եղաւ, և իր ընկերները արդէն գինովեցուցնելու գերեզմանը թաղուած էին: Բարեկամին մէկը այցելութեան երթալով իրեն՝ հարցուց թէ՛ «Ի՞նչպէս այսչափ հարստութիւն դիզեցիր»: Ինքը սա պատասխանը տուաւ. «Կիրակին սուրբ պահելով, Պարոն»:

ՊԱԼԵՆԱՆ ՍՊԱՆՈՂ

Ես տեսակ Պալենայ սպանող ձուկին վրայով խօսք ըլլալով վազնիկներն Ուսումնական ժողովքին մէջ, Միացեալ Կահանգայ Կաւատորմիդին պաշտօնատարնէրէն մէկը անոր ստորադրութիւնը կ'ընէ հետեւեալ կերպով:

Ես ձուկը՝ որ սպանող կ'ըսուի, այնքան աղէկ կը ճանչնան Պալենայի որսորդութիւն ընողները որ՝ միշտ կը կարծէի թէ ուսումնականաց ծանօթ ըլլալու է աւելի: Վրանի քանի հեղ աս ձուկին պալենայի վրայ յարձակելը և սպաննելը աչքով տեսած ըլլալուս, անոր մէկ ստորադրութիւնը պիտի ընեմ հիմա:

Պալենան սպանողը՝ Ովկիանոսին դայն է, և խումբ խումբ որսորդութիւն կ'ընէ, և իրեն կռնակի երկայն թւը ջուրերուն վրայ կրնայ շատ հեռուէն տեսնուիլ: Ես ձուկը՝ միշտ իրեն հետ իբրեւ ընկեր կ'ունենայ Բրաչո-իւ բայց խորունկէն լողալով, և երբեմն ալ Լաւաչո-իւ կը տեսնուի: Իրենց որսը տեսնելուն պէս՝ որ սպանողը շատ հեռուէն կը տեսնէ, խումբը անմիջապէս որսին ետեւէն կ'իյնայ. պալենան աս բանին անտեղեակ ըլլալով՝ ծովին երեսին մօտ ծանր ծանր կը շարժի, և երբեմն երբեմն դըրթէ զգօսանքի մը պէս դէպ'ի օդն 'ի վեր ջուր կը ցայտեցընէ: Բայց հիմա յանկարծ կը տեսնէ «ծովու դայը» իր մօտը: Բնական աղղումը մէկէն 'ի մէկ իրեն կը սորվեցընէ որ ջուրին երեսը մնալը ապահով չէ իրեն, և երկայն շունչ մը առնելով՝ ջուրին տակը կ'իջնայ: Բայց հոն ալ ուրիշ թշնամի մը կ'սպասէր իրեն՝ «Թրաճուկը», որն որ հիմա կայծակի արագութեամբ իրեն վրայ կը յարձակի՝ և պալենային տակէն կը մխէ իր նիզակի պէս սուր երկայն քիթը, և կը ծակէ: Ես հարուածը զինքը մէկէն ջուրին երեսը կը հանէ. հոս նորէն իր թշնամին կը հանդիպի, «սպանողին». բայց տակաւին ասիկա իրեն մօտենալու կը վախնայ: Պալենան հիմա կը տեսնէ իր վտանգին որչափ ըլլալը, և ատեն մը լոկ ջուրը

կը ծեծէ իր անհեթեթ պոչովը: Եսկէ ալ շուտով կը յողնի, և քիչ մը ատեն ալ անշարժ կը մնայ. հիմա խումբը կը մօտենայ իրեն, և ասոնցմէ ազատիլ կ'ուզէ փախչելով: Բայց ի՞նչ կրնայ ընել: Իսկո՞՞ւ պալենան կռնակը մեծ սապատ մը ունենալով զինքը դժուար կը դեկավարէ. քանի որ՝ սպանողին պոչն ու կարծր թւը իր ընթացքին կ'օղնեն: Վրանի կ'երթայ կը մօտենայ հիմա խումբը իր որսին. նորէն երկայն շունչ մըն ալ կ'առնէ, ու ծովուն տակը կը սուզի: Թրաճուկը անխնայ զինքը կը դիտէր. որ աս ալ երկայն թւ մը և երկայն ու դիւրաշարժ պոչ մը ունի. և քանի որ պալենան մեծ ճիգ կ'ընէ իր ընթացքը շուտցընելու, Թրաճուկին իրեն խաղալիքի պէս կու գայ. որն որ նորէն կը յարձակի և իր որսին փորը կը ծակէ, և վերաւորեալ պալենան նորէն ջուրին երեսը կը խրկէ:

Երշաւանքը նորէն կ'սկսի, բայց աս հեղուն՝ արագութիւնը պակսած է. սպանողները մէկմէկէ կը դատուին որ պալենային վեր ելելուն սպասեն. որն որ իր թշնամիները ամէն կողմանէ պատած տեսնելով՝ բոլորակ դառնալով կը վազէ, և նորէն երրորդ՝ և երբեմն չորրորդ անգամ փորձ մը կ'ընէ ծովն 'ի վար սուզելով, անոնց ձեռքէն ազատելու համար. բայց ամէն անգամին Թրաճուկին սոսկալի թուրը կ'ուռնէ: Ինքը վերջապէս տկար՝ թուլցած՝ և յուսահատ՝ ջուրին երեսը կը դառնայ հեղ մըն ալ, որ տեղ նորէն փորձ մը կ'ընէ փախչելով ազատելու: Իրմէն վազած արեան հեղեղները՝ առուններու պէս ճամբան իր ետեւէն նշան կը ձգէ. Թշնամիները տակաւին միօրինակ իր ետեւէն կ'իյնան՝ մինչև որ կանկ կ'առնէ ու կ'սկսի ջուրը ծեծել, և իր բոլորտիքը Ովկիանոսը փրփրցընէ: Բայց հիմա իր կենսական արիւնը մեծ առուններու պէս կը վազէ, և ինքն ալ բոլոր իր ըրած ճիգովը՝ իր տկարութիւնը կ'աւելցընէ, և բուն իր արեանը հեղեղները սոսկ կը ծեծէ: Յոգնած, սպառած և մարած կռնակին վրայ կը դառնայ: Դժբեմակ փորին վրայ եղած մեծ ծակերէն

դուրս բղխած մութ կարմիր գոյնով արեան շառաւիղները՝ հիմա որոշ կը տեսնուին։ Ենթի խումբը հիմա կը մօտենայ, և մէջերեն իրենցմէ աւելի յանդուգն մէկը՝ վիզէն կը խածնէ, և ճերմակ մաշկն ու եղը կը փրցընէ։ Ինքն ալ բերանը կը բանայ և ցաւով կը բառանջէ։ Եսիկա ընդհանրապէս բոլորին մէկէն վրան յարձակելուն նշան մըն է։ Իր լեզուն կը բլուրնէ և բերնէն կը փրցընեն կը հանեն, նըմանապէս աչուրներն ալ։ Հիմա թրածուկը ծովին երեսը կ'իլէ, և փայլուն քիթովը պալենային վըայ երկննալը կը տեսնուի։ Հանաճուկներն ալ նաև կը մօտենան,

և սպանողներուն մէկդի թողած եղերը կ'ուտեն։ Ես վիճակին մէջ՝ պալենան մահուան վերջին ճիգը կը թափէ։ Հիմա հացկերոյթը կ'սկսի՝ և կը շարունակուի՝ մինչև որ եղը և միսէն ալ բաւական կտորուանք փրցընելով՝ լեշը ծանրանալով ջուրին երեսը չկրնար կենալ, և տակը կ'իջնայ։ Հանաճուկները կը մնան մինչև որ եղին մնացած կտորուանքը հացընեն, և սպանող խումբը՝ իրենց ընկերին՝ թրածուկին հետ մէկտեղ, ընդարձակ Ովկիանոսին մեծ անդունդին մէջ ուրիշ լեխաթան մը որս ընելու կը թափառին։

ՅԵՆԿ ԳՐՈՅ

Հետեւեալ Գիրքերը կը գտնուին Բրոթէսթանդից Պօլսոյ Գրքատունը, և այս Տէրութեան ուրիշ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ գտնուած Բրոթէսթանդից Գրքատունները։

ՊԼԱՏՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԵԿԼԱԳՈՒԹԵԱՆՆ ՎԷՋՏԱՄԱՆԵՐՈՐԳ ԳԱՐՈՒ . Երկու հատոր պատկերազարդ։

ԼԱՏՈՒԵԾՊԵՏՈՒԹԵԱՆ մարդու հոգւոյն մէջ ծագին ու յառաջ երթալը բացատրուած և ամէն վիճակի մարդոց յարմարցուած, հանդերձ ջերմեռանդ մտածութիւններով և աղօթքներով։

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ . գրաբառէն հաւատարմութեամբ աշխարհաբառի թարգմանուած։

ԳԻՐԳ ՍԵՂՄՈՍԱՅ . Եբրայական բնագրէն թարգմանուած . երրորդ տիպ։

ԳԻՐԳ ԱՌԱԿԱՅ . Եբրայական բնագրէն թարգմանուած։

ԵՇԻԱՏԱԻ ԳԻՇԻՐ . կամ ընտանեկան պատմութիւն հարաւային Ովկիանոսի կղզիները առջի խրկուած քարոզիչներուն աշխատութեանցը։

ԱՌԱՅԻՆ ԴԱՍԵԳԻՐԳ ՍԵՆԿԱՆՅ . Պատկերազարդ։

ՕՐԲ ԼԱՏՈՒԵԾՊԵՏՈՒԹԵԱՆԻ ԱՆՅՐԱՆՈՒ ԿԵՐՊՐ։

ԼԵՈՆԵՐՈՒՆ ՎԱՅԻ ԳԻՐԴՐ։

ՀՐԱՒԻՐԱԿ ՍԵՆԿԱՆՅ ԱՌՔՐԻՍՏՈՍ։

ԿԵՆՈՒՐ ԻՐԵՐԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ . 70 տախտակ . երկրորդ տիպ։

Բրոթէսթանդից Կոստանդնուպօլսոյ Գրքատունը որ 'ի Սաքա չէլմէին, Մուստաֆա Փաշա խանը՝ Երեւելեան ու Եւրոպական շատ լեզուներէն տպեալ Եստուածաշունչ, և Ենդղարէն՝ Պաղղարէն՝ Գերմաներէն ուրիշ ծախու գիրքեր ալ կը գտնուին միշտ։

Հտեմարանին Տարեկան գինը 18 ղուրուշ կանխիկ, կամ ամէն մէկ ամսական տետրակին գինը 60 փարայ է։

Գործերը իրիւ-ելը փօսոյն ծախքը աւանդին վըայ է։

Փօսոյն ծախքը խնայել ուղղները՝ կընան Տաճկաստանի խաղաղները եղած որ և եղէ Բրօ-լիսթանդ գրքածախներուն խով գրանէլ։